

Η γυναίκα στο Βυζάντιο

Η γυναίκα της βυζαντινής περιόδου ζει μια ζωή περιορισμένη, σαφώς οριοθετημένη, ακολουθώντας τους κανόνες και τις παραδόσεις. Η γυναίκα αντιμετωπίζεται σαν ένα ον με έμφυτες αδυναμίες, σωματικές αλλά και ηθικές. Ο τομείς στους οποίους της επιτρέπεται να αναδειχτεί είναι η οικογένεια και η φιλανθρωπία, σε αντίθεση με τον άνδρα που μπορεί να δράσει και να αναδειχτεί σε όλο το κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι.

Στο σπίτι

Ζει το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής της στο σπίτι. Στο Στρατηγικόν του Κεκαυμένου διαβάζουμε : "Τας θυγατέρας του ως καταδίκους έχε εγκεκλεισμένας και απροόπτους ". Οι έξοδοι, πάντα με συνοδεία, για την εκκλησία, τα πανηγύρια και το λουτρό, καθώς και οι επισκέψεις σε συγγενικά πρόσωπα, ήταν οι μόνες κοινωνικά αποδεκτές δραστηριότητες της γυναίκας έξω από το σπίτι. Επίσης, δεν ήταν ευπρεπές να κάθεται στο ίδιο τραπέζι με τους άνδρες, παρά μόνο αν ήταν πολύ στενά συγγενικά της πρόσωπα, όπως για παράδειγμα ο σύζυγος και οι αδελφοί. Συχνά έτρωγε σε χωριστή αίθουσα, όπως σε χωριστά δωμάτια από τους άντρες περνούσε την ημέρα της. Από πολύ μικρή μάθαινε "τα του οίκου", ενώ οι γραμματικές γνώσεις της ή ήταν ανύπαρκτες ή περιορίζονταν συνήθως σε γραφή και ανάγνωση.



Ηλικία γάμου

Η κόρη μπορούσε να παντρευτεί από τα 12-13 χρόνια της. Για το γάμο της φρόντιζαν οι γονείς. Η αιτία που κρινόταν κατάλληλη για γάμο μια τόσο μικρή ηλικία ήταν η μεγάλη θνησιμότητα της εποχής. Πάντως δεν έλειπαν και οι υπερβολές: Έχουμε περιπτώσεις μνηστείας ακόμη και στην ηλικία των 7 ετών . Το λόγο για την επιλογή του συζύγου είχε ο πατέρας. Αργότερα με τη νομοθεσία των Ισαύρων - στην προσπάθειά τους να ενισχύσουν τη μητέρα και να ισχυροποιήσουν τους οικογενειακούς θεσμούς - απαιτείται η συγκατάθεση και των δύο γονέων για τη σύναψη γάμου. Όμως όταν οι Μακεδόνες ανήλθαν στην εξουσία επανέφεραν σε ισχύ την πατρική εξουσία στο θέμα του γάμου. Συχνά βοηθούσαν στην επιλογή του συζύγου οι προξενήτρες, που είχαν ως αμοιβή ποσοστά από την προίκα.

Οι χριστιανικές αρχές που καθόριζαν τις λειτουργίες της βυζαντινής κοινωνίας

εξασφάλιζαν μία αξιοπρεπή ζωή στην παντρεμένη γυναίκα. Ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη όπου ανήκε, ήταν οικοδέσποινα και κυρά. Η απόκτηση παιδιών την εξύψωνε και την ολοκλήρωνε ως ύπαρξη. Ο σκοπός του γάμου ήταν η τεκνοποίηση. Γι αυτό και η νομοθεσία επέτρεπε τη λύση γάμων που παρέμεναν στείροι

Διαζύγιο

Η γυναίκα ήταν δυνατό να ζητήσει τη λύση του γάμου σε περίπτωση ακραίας συμπεριφοράς του συζύγου της, λόγους, λόγω μοιχεία ή κολάσιμων πράξεων του συζύγου. Αν όμως ο άνδρας είχε σχέσεις με γυναίκα άγαμη, διαζευγμένη ή χήρα, αυτό θεωρούταν πορνεία κι όχι μοιχεία, επομένως η γυναίκα δεν μπορούσε να ζητήσει διαζύγιο. Ο Ιουστινιανός με τη νομοθεσία του, κάτω από την πίεση της εκκλησίας, απαγόρευσε τη συναινετική λύση του γάμου, με εξαίρεση λόγω επιλογής του μοναχικού βίου.

Η προίκα

Σκοπός της προίκας ήταν η συντήρηση των παιδιών ιδιαίτερα στην περίπτωση θανάτου του άνδρα. Όταν πέθαινε η γυναίκα, η προίκα ανήκε στα παιδιά της. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο σύζυγος, αν και διαχειριζόταν την προίκα, δεν μπορούσε εύκολα να την απαλλοτριώσει. Η γυναίκα μάλιστα μπορούσε να προσφύγει σε δικαστήριο, αν έκρινε ότι ο άντρας της δεν διαχειριζόταν σωστά την προίκα της. Αν πάλι χήρευε η σύζυγος, τότε γινόταν αυτή διαχειριστής της περιουσίας του μακαρίτη και προστάτης των παιδιών. Με άλλα λόγια αναγνωριζόταν ως αρχηγός της οικογενείας, φτάνει να μην ξαναπαντρευόταν

Η μοιχεία

Η μοιχαλίδα γυναίκα μπορούσε να φονευθεί από το σύζυγό της. Αργότερα επί Λέοντος Σοφού η ποινή αυτή μετριάσθηκε σε αποκοπή της ρινός και διαπόμπευση. Εννοείται ότι η ποινή που ίσχυε για τις γυναίκες μοιχαλίδες δεν εφαρμοζόταν στους άνδρες μοιχούς. Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος (ο οποίος βλέπει ότι η μοιχευόμενη γυναίκα τιμωρείται, ενώ ο μοιχός θεωρείται ανεύθυνος) φωνάζει: "ου δέχομαι ταύτην την νομοθεσίαν, ουκ επαινώ την συνήθειαν". Υπόψη ότι ο άντρας θεωρείται μοιχός μόνο όταν έχει σχέση με παντρεμένη γυναίκα και μάλιστα μοιχός όχι έναντι της γυναίκας του, αλλά μόνο έναντι του συζύγου της άλλης γυναίκας

Εργασία

Στον επαγγελματικό τομέα ο ρόλος της γυναίκας ήταν μικρός. Συχνά η ανάγκη εξουδετέρωνε τους κοινωνικούς κανόνες. Η φτώχεια υποχρέωνε πολλές γυναίκες να βγαίνουν στην αγορά για να βγάλουν το ψωμί τους, ασκώντας τα επαγγέλματα της βιοτέχνισσας, πουλώντας έργα φτιαγμένα από τα χέρια τους, της υφάντριας, κ. α. Οι φτωχές γυναίκες

δούλευαν στα χωράφια και στα εργαστήρια της οικογένειάς τους. Λίγες γυναίκες, μορφωμένες, ήταν ιατροί που θέραπευαν το γυναικείο πληθυσμό. Άλλες, οι λεγόμενες κοινές, ζούσαν στα μιμαρεία και στα καπηλειά. Ένα επάγγελμα περιφρονημένο και κοινωνικά



απαράδεκτο ήταν οι θεατρίνες που έφτασε να θεωρείται περίπου συνώνυμο της πόρνης. Ασκώντας τέτοιου είδους επαγγέλματα για να ζήσουν, οι γυναίκες του Βυζαντίου ήταν νομοθετικά αποκλεισμένες από άλλα σοβαρότερα και αξιολογότερα. Μια γυναίκα δεν μπορούσε να ασκήσει δημόσιο λειτούργημα, ούτε να γίνει δικαστίνα ή δικηγόρινα. Σύμφωνα με την Ιουστινιάνεια νομοθεσία το να καθίσει μια έγγαμη γυναίκα και να γευματίσει με τη συντροφιά τρίτων αντρών θεωρούνταν λόγος διαζυγίου.

Η θέση της εκκλησίας ήταν αρνητική. Η γυναίκα έπρεπε να μένει στο γυναικωνίτη απομονωμένη και όφειλε να περιορίζεται αποκλειστικά στις οικιακές ασχολίες και την ανατροφή των παιδιών. Μάλιστα η γυναίκα όταν έβγαινε από το σπίτι (ακόμη και η αυτοκράτειρα) έπρεπε να είναι καλυμμένη με πέπλο. Ο Μ. Βασίλειος διαμαρτύρεται για τις γυναίκες εκείνες που συμμετέχουν στα πανηγύρια και τις διασκεδάσεις που ακολουθούν, διότι "από των κεφαλών τα της εσχημοσύνης καλύμματα έρριπτον".

Ωστόσο από τον 11ο αιώνα και μετά, οι κοινωνικές αλλαγές που δρομολογούνται μεταβάλλουν πολλές από τις κατεστημένες απόψεις για το ρόλο της γυναίκας και οι πρώτες που επωφελούνται είναι οι γυναίκες από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

Μέσα στο σπίτι, οι δουλειές των γυναικών ήταν η ύφανση στον αργαλειό, το πλύσιμο των ρούχων, το άλεσμα του σιταριού, το ζύμωμα του ψωμιού, το μαγείρεμα, και φυσικά, η γενική συντήρηση και καθαριότητα του σπιτιού. Στα σπίτια των πατρικών, αλλά και πολλών αστών, υπήρχαν οι υπηρέτριες: ελεύθερες φτωχές κοπέλες, που αναγκάζονταν να δουλέψουν σε τρίτους για να ζήσουν. Τις έλεγαν μισθαρνίσσας ή μισθωτριάς και κατοικούσαν στο σπίτι του αφεντικού μ' ένα μικρό μηνιαίο μισθό, τη ρόγαν, με διατροφή και ρουχισμό. Οι όροι καθορίζονταν με ειδικό συμβόλαιο δουλευτικών.



το

Η συμπεριφορά

Η γυναίκα, ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη έπρεπε να μάθει να ακούει, να πειθαρχεί και να σωπαίνει. Η γυναικεία φλυαρία επικρίνεται, πόσο μάλλον όταν γίνεται μέσα στην εκκλησία. Η οι γυναίκες δεν πρέπει να γελάνε μπροστά σε άντρες, να μην κοιτάζουν τους άντρες στα μάτια, να μην χασκογελούν πίσω από τα πατζούρια τους με τους περαστικούς, να

μην μιλούν άσχημα, να αποφεύγουν τα συχνά λουτρά να κυκλοφορούν με σκεπασμένο το κεφάλι. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις γυναικών που αγνοούσαν τα παραπάνω κάνοντας τη δική τους μικρή επανάσταση και σκανδάλιζαν τους πάντες εισπράττοντας μειωτικούς χαρακτηρισμούς όπως για παράδειγμα "η ασκέπαστος" και η "αναμαλλαρέα" αν κυκλοφορούσαν χωρίς να φοράνε μαντήλι στο κεφάλι.

Ο θεσμός του γάμου στο Βυζάντιο

Ο γάμος στο Βυζάντιο αποτελούσε μία σύμβαση κοινωνική, που επέτρεπε στον μεν άνδρα να γίνει ένας σεβαστός από το πλήθος οικογενειάρχης και στη δε γυναίκα να επιτύχει τη μητρότητα, η οποία της αναγνωριζόταν ως αυτοσκοπός. αυτός είναι και ο λόγος που η Εκκλησία ευλογούσε τα νέα ανδρόγυνα, το "αυξάνεσθαι και πληθύνεσθαι". Φυσικά, στη μέλλουσα σύζυγο δεν επιτρεπόταν να εκφέρει άποψη για τον ποιον θα παντρευτεί. Αυτό το αποφάσιζαν τα αρσενικά μέλη της οικογένειάς της, τα οποία εξέταζαν τις προτάσεις των προξενητών.

Κι



Απαραίτητη προϋπόθεση για να γίνει ο γάμος ήταν η ύπαρξη προίκας, που λειτουργούσε ως ασφαλιστική δικλείδα για τη σύζυγο και τα τέκνα της. Αν μία γυναίκα δεν είχε προίκα, οδηγούνταν απευθείας σε μοναστήρι για να αφοσιωθεί στο Θεό, αφού δεν είχε καμία πιθανότητα να βρει σύζυγο. Κι αν αυτό σας φαίνεται εξαιρετικά μακρινό, αναλογιστείτε μέχρι πόσο πρόσφατα επιβίωνε αυτός ο θεσμός στη χώρα μας!

Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι υπήρχε η δυνατότητα διαζυγίου, σε περίπτωση που η σύζυγος δεν μπορούσε να τεκνοποιήσει ή ο σύζυγος ήταν βίαιος και άπιστος. Η μοιχαλίδα γυναίκα επιτρεπόταν ακόμη και να σκοτωθεί ή να ακρωτηριαστεί με κόψιμο μύτης.

Όσον αφορά το τελετουργικό και τα έθιμα των ημερών, αυτά έρχονται να μας θυμίσουν



γνώριμες καταστάσεις: ο γαμπρός παραλάμβανε τη νύφη απ' το σπίτι της συνοδεία οργάνων και όλοι μαζί, μελλόνυμφοι, μουσικοί και οργανοπαίχτες οδηγούνταν σαν μία μικρή πομπή στην εκκλησία.

Νωρίτερα τελούνταν ο αρραβώνας με την ανταλλαγή δαχτυλιδιών, ενώ στην εκκλησία στεφανώνονται όπως και σήμερα. Στο τέλος της τελετής πίνουν από ένα κοινό ποτήρι, που συμβολίζει την κοινή τους πορεία.